

שטר אין פודין בו הקדש ומעשר שני

1. תלמוד בבלי מסכת קידושין דף ה עמוד א

ומנין שאף בשטר? ודין הוא: ומה כסף שאין מוציא - מכניס, שטר שמוציא - אינו דין שמכניס. מה לכסף שכן פודין בו הקדש ומעשר שני, תאמר שטר שאין פודין בו הקדש ומעשר שני, דכתיב: ונתן הכסף וקם לו? אמר קרא: ויצאה והיתה, מקיש הויה ליציאה, מה יציאה בשטר, אף הויה נמי בשטר.

2. תלמוד בבלי מסכת בכורות דף נא עמוד ב

כתב לכהן שהוא חייב לו חמשה סלעים חייב ליתן לו כו': אמר עולא: דבר תורה בנו פדוי [לכשיתן], מ"ט אין בנו פדוי - גזירה שמא יאמרו פודין בשטר

3. חידושי הרשב"א מסכת קידושין דף ה עמוד א ד"ה מה לכסף

מה לכסף שכן פודין בו הקדשות ומעשרות אבל שטר אין פודין בו הקדשות. פרש"י ז"ל אם כתב שטר על מעות אין הקדש פדוי דבעינן ונתן הכסף וקם לו, ואינו מחזור דבכה"ג אפילו באשה אינה מקודשת דאלו האומר לאשה הרי את מקודשת לי במנה ומחייב אני עצמי לך בשטר באותו מנה אינה מקודשת דמנה אין כאן ושטר אין כאן שהרי אינו מקדשה בשטר אלא במנה ומנה אינו כסף ובעינן כי יקח איש כלומר בכסף (נ"א: וצ"ע מההיא דכתב לכהן דאפי' לכשיתן בקדושין אם מקודשת כיון שנתן לה לשם פרעון השטר ולא לשם קדושין של עכשיו), וכדתנן בבכורות פרק יש בכור (נ"א א') גבי פדיון הבן ומייתנין לה בר"פ הנושא את האשה (כתובות ק"ב א') כתב לכהן שהוא חייב לו ה' סלעים חייב ליתן לו ה' סלעים ובנו אינו פדוי כדי שלא יאמרו פודין בשטרות דאלמא אפילו דבר תורה אינו פדוי עכשיו אלא לכשיתן וה"נ אינה מקודשת עד שיתן וההיא שעתא בכסף מתקדשת ולא בשטר, ומש"ה נ"ל לפרש מה לשטר שכן אין פודין בו הקדשות אם כתב בשטר הקדש זה פדוי אינו פדוי דומיא דשטר קדושין שכותב לה הרי את מקודשת לי.

4. תלמוד בבלי מסכת קידושין דף ח עמוד א - עמוד ב

אמר רבא אמר רב נחמן: אמר לה התקדשי לי במנה, והניח לה משכון עליה - אינה מקודשת, מנה אין כאן, משכון אין כאן.

5. חידושי הרמב"ן מסכת קידושין דף ח עמוד ב ד"ה מנה

מנה אין כאן משכון אין כאן. משמע לי דהכי פירושא כיון שהוא אינו מקדשה בגופו של משכון אף על פי שאמר לה קני אותו לשעבוד מנה וקנתה, אין כאן משכון כלומר שאינו קונה בה דהויא ליה כהלואה דליתא בעינין הואיל ומנה אין כאן לפיכך אינה מקודשת וחוזר ונוטל משכנו ממנה, וכן באמתא שאין עבד כנעני נקנה במלוה כדאיתא לקמן במכילתין (מ"ז א') ושויין במכר שזה קנאו ואי מלוה להוצאה נתנה במה קנאו, ואף על גב דהא מלתא לאו כמלוה דבידה הוא, מ"מ משמע באומר לאשה הריני חייב לך מנה בקנין והתקדשי לי בו שאינה מקודשת, וכן במכר לא קנה, דשעבוד ברשות לוח הוא, והיינו טעמא דמלוה אבל אומר לחבירו הריני חייב לך מנה כלומר מחייב אני עצמי לך במנה וקנה כלי למשכון עליהם מכיון שמשך קנה כליו לשעבודו, והרב אב"ד ז"ל כתב משכון אין כאן דלא קניא ליה במשכון במידי דמאי יהבא ליה דקניא ליה משכון, וצ"ע.

6. רא"ש מסכת קידושין פרק א סימן י

לפי שאין המשכון משועבד לכלום משום דאדם יכול לשעבד נכסיו לדבר שנתחייב בו אבל בדבר שלא נתחייב לא חל שיעבוד על נכסיו ובמתנה שאמר ליתן לו לא נתחייב בה ולא יתחייב בה לעולם לפי שיכול לחזור בו לפיכך לא נשתעבד לו המשכון במשיכתו

7. קצות החושן סימן קצ"ט ק"ו

והניח משכון. פ"ק דקידושין דף ח' (ע"ב) מנה אין כאן משכון אין כאן. וטעמא דמשכון אין כאן מבואר שם ברא"ש (פ"א סי' י') דכל זמן שלא נתחייב גופו לא נשתעבדו נכסיו דאינהו ערבין, וכל דליכא לזה ליכא ערב, וע"ש בתוס' (ד"ה מנה). ולשיטה זו אם נתן שט"ח מהני אפילו בלא משכון ושט"ח דידיה הו"ל כמו כסף בין לקידושין בין לקרקע. ושיטת הרמב"ן (שם ד"ה מנה) והרשב"א (שם ד"ה התם) דהמשכון שפיר נקנה אלא דלא הוי כמו כסף לקידושין ולקנין קרקע כיון דלא יצא כסף מרשותו לרשות מוכר ואשה ואכתי אגיד גביה ע"ש. ולשיטתם ה"ה נותן שט"ח לא הוי כסף לקידושין ולקרקע כיון דאגיד גביה ולא יצא מרשותו. ועיין דיעות אלו באה"ע ברמ"א סימן (כ"ח) [כ"ט] (סעיף ו'). והנה נראה ראה דשט"ח [לא] מהני במקום כסף מהא דאיתא ריש פרק הנושא (כתובות קב, א) כתב לכהן שאני חייב לך חמש סלעים חייב ליתן לו חמש סלעים ובנו אינו פדוי אמר עולא דבר תורה בנו פדוי לכשיתן, ומאי טעמא אמרו אין בנו פדוי גזירה שמא יאמרו פודין בשטרות ע"ש. ומדאמר עולא בנו פדוי לכשיתן ומשמע קודם שיתן ודאי אינו פדוי אפילו מן התורה, ואי נימא דשט"ח דידיה הוי כמו כסף א"כ דבר תורה בנו פדוי אפילו קודם שיתן. מיהו אפשר דשאני פדיון כיון דאימעט עבדים ושטרות שאין פודין בהם א"כ ה"ה בשט"ח דידיה נמי אין פודין ומשום דלא הוי גופו ממון, אבל בקידושין דמהני שט"ח דאחרים יש לומר ה"ה שט"ח דידיה. אלא דאכתי יש לחלק דבשט"ח דאחרים דאין פודין היינו משום דאין גופו ממון, ומשום דאינו קונה השט"ח אלא ע"י הראיה והוא השט"ח ואין גופו ממון, אבל שט"ח דידיה דמחייב עצמו ובזה נשתעבד לו אפשר דזה הוי גופו ממון, ועיין מ"ש בסימן קכ"ו סק"ט.

אמנם בפ"ק דקידושין דף ה' (ע"א) נראה דשט"ח דידיה הו"ל כמו כסף ע"ש ומנין שאף בשטר, ודין הוא ומה כסף שאינו מוציא מכניס שטר שמוציא אינו דין שמכניס, מה לכסף שכן פודין בו הקדש ומעשר שני תאמר שטר שאין פודין בו הקדש ומעשר שני, ופרש"י ז"ל, שטר שאין פודין בו הקדש אם כתב לגזבר שטר על מעות פדיון הקדש אין הקדש פדוי דכתיב (ויקרא כז, יט) ונתן הכסף וקם לו ע"ש, והוכרח לפרש שטר דידיה דאי בשט"ח דאחרים אין זה מענין הלמד דהא באנו ללמד שטר דידיה, ומדאמרו תאמר שטר שאין פודין הקדש ומעשר שני משמע דלקידושין וגם לקנין קרקע הו"ל ככסף, דאל"כ הו"ל למימר מה לכסף שכן קונין בו אשה וקרקע כו', ומשמע דגם בשטר דידיה קונין בו אלא שאין פודין בו הקדש ומעשר שני. ומיהו לולי דברי רש"י אפשר לפרש תאמר שטר שאין פודין בו הקדש ומעשר שני היינו אם הגזבר כותב לפודה שדה הקדש זו קנויה לך, לזה דומה יותר לקנין שטר שבאנו למילף, אלא דנראה מהא דאמרו תאמר שטר שאין פודין בו הקדש ומעשר שני וגבי מעשר שני דאינו במחובר אלא תלוש ומטלטלין לאו בני שטרא נינהו, ולכן פירש רש"י שט"ח דידיה דבזה משכחת גם במעשר שני שמניח שט"ח דידיה ואומר פירות הללו יהיו מחוללים על שט"ח זה כשם שפודה על מעות, אבל שטר קנין לא משכחת גבי מעשר שני, דאפילו נימא דהבעלים יכתבו לפודה שטר קנין ליתיה במעשר שני דאינו אלא בתלוש וכמ"ש.

שוב ראיתי בחידושי הרשב"א לקידושין פ"ק דף ה' (ע"א ד"ה מה לכסף) דמפרש תאמר שטר שאין פודין, דהיינו בגזבר שכותב שדה הקדש קנוי לך, וע"ש שמביא ג"כ ראה דשט"ח דידיה לא מהני כמו כסף מהא דאמר עולא דבר תורה בנו פדוי לכשיתן ומשמע קודם שיתן אינו פדוי, ונהנתי שכוונתי לדעת הרשב"א, ועיין מ"ש בסימן רכ"ז ס"ק י"ד. אלא דקשיא לי דהיכי מפרש להך דמעשר שני בשטר קנין כיון דמטלטלין לאו בני שטרא וכמ"ש וצ"ע. והא דמייתי ראה מהא דעולא, אפשר דכיון דשט"ח הו"ל שעבוד קרקעות ואין פודין בקרקע וכמו שאמרו (ב"מ ד, ב) לשבועה דאין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות, ומש"ה אינו פדוי אלא לכשיתן.

וה"ל הר"ן פ"ק דקידושין (ד, ב בדפי הרי"ף), מנה אין כאן משכון אין כאן, כתב הרמב"ן דאפילו היכא דאמר לה קני משכון זה בשעבוד מנה והתקדשי לי בו ומשכתי אינה מקודשת, דנהי דקניא ליה משכון להאי שעבודא אינה מקודשת בכך, דמנה אין כאן כלומר דעיקר שעבודא דמנה גבי לזה הוא ולא גבי אשה וכו', אבל הראב"ד ז"ל פירש דה"ק, מנה אין כאן שהרי לא נתחייב לה בו דמילי בעלמא נינהו, וכיון דמנה אין כאן משכון נמי אין כאן דלא קניא למשכון במידי, דמאי יהבה ליה דקניא לה משכון, ודכוותה נמי הא דאמרינן בסמוך (שם ח, ב) פריטי אין כאן נסכא אין כאן כלומר כיון שלא נתחייב בפריטי אין השעבוד נתפס על הנסכא שהוא משכון, אבל היכא שנתן לה משכון ואמר לה קני במשכון זה שעבוד מנה והתקדשי לי בו מקודשת עכ"ל. והנה נראה מדברי הראב"ד דאם אמר קני במשכון שעבוד מנה מקודשת, ותמוה לענ"ד דהא נראה שיטת הראב"ד ושיטת הרא"ש כחזא נינהו דאין לו קנין כלל במשכון למנה, ומשום דאין אדם יכול לשעבד נכסיו עד שיתחייב גופו תחלה, וא"כ כי קאמר שעבוד מנה מאי הוי כיון דליכא לזה ממילא ליכא ערב. וראיתי בחידושי מוהרי"ט פ"ק דקדושין (שם) שכתב על דברי הרא"ש שאינו לא כדברי הראב"ד ולא כדברי הרמב"ן,

דלהראב"ד היכא דהקנה לה במשכון שעבוד מנה מקודשת והכא משום דלא הקנה לה במשכון אלא דאמר לה התקדשי לי במנה ונתן משכון עליהם, וכיון דבמנה לא נשתעבד אף במשכון לא נשתעבד עכ"ל וע"ש.

ומצאנו שיטת הראב"ד הובא בחידושי הריטב"א (שם ח, א ד"ה אמר רבא) ומשם מבואר דשיטת הראב"ד עם שיטת הרא"ש כחדא בלי שום הבדל והפרש וז"ל, ועיקר הפירוש כפירוש הראב"ד ז"ל שאין המשכון חל ומשתעבד אלא כשקדם לו חיוב הממון, שלווה ממנו או שנתחייב לו בקנין כראוי דהשתא מיקני משכון לשעבוד אותו החוב, אבל הכא שלא נתחייב לה במנה ובאמירה בעלמא וכו', משכון דיהיב על האי מנה לאו כלום הוא, וכן הדין במכר ובכל דבר כגון שאמר לחבירו אתן לך מאתים וזו והרי לך משכון עליהם, לא זכה כלום ונוטל ממנו משכונו וכו', הא אילו אמר לה זכי במשכון זה שיעור מנה והתקדשי לי בו ומשכנתו, זכתה בו לשיעור מנה אלא שיכול לסלקה בדמים, וכיון שזכתה בו הרי היא מתקדשת עכ"ל. והרי מבואר דהראב"ד נמי סובר דמשכון לא מהני כל זמן שלא נתחייב חיוב ממון וכדברי הרא"ש משום דנכסוהי אינון ערבין, ולא מהני להראב"ד אלא באומר זכי בשיעור מנה דודאי אית לה שיעור מנה בגוף החפץ, והא דמסלקה בדמים אינו אלא משום דהו"ל כמו תנאי שיוכל לסלקה בדמים, וכיון דאית לה זכיה בגוף החפץ לשיעור מנה ודאי מתקדשת. ונראה דבאומר זכי שיעור מנה [מהני] אפילו לשיטת הרמב"ן והרשב"א, דכיון דהא דמסלק בדמים אינו אלא משום תנאי וקנתה בגוף החפץ מכי משכה לחפץ, ולא מיקרי אגוד גביה אלא היכא שאין לה בגוף החפץ אלא שעבוד ועיקר הממון הוא אצלו, אבל כשיש לה בגוף החפץ חלק דהיינו שיעור מנה ומשכנתו תו אינו אגוד גביה, והא דמסלקה בדמים אינו אלא משום תנאי וכמ"ש. וזה שלא כדברי בית שמואל באה"ע סימן כ"ט (סקי"א) שכתב שם דלדעת הרמב"ן והרשב"א אפילו באומר זכי בגוף המשכון דלא מהני וע"ש. והדברים ברורין כמ"ש דכל שאומר זכי בגוף המשכון לא מיקרי אגוד גביה כיון שקנתה חלק מן החפץ וזה פשוט.

ולכן לבי אומר בטח דהא דכתב הר"ן בשם הראב"ד דאם אמר לה קני במשכון זה שעבוד מנה דמקודשת, דיש להגיה בדבריו קני במשכון זה שיעור מנה, והוא כדברי הראב"ד שהובא בריטב"א דהיינו שיעור מנה שהוא זכי בגוף המשכון דמקודשת, והאחרונים עשו בזה מחלוקת הרבה ועיין חלקת מחוקק סימן כ"ט (סק"ז) באה"ע שם שכתב באומר קני משכון [ב]שעבוד מנה להרמב"ן והרשב"א אינה מקודשת ולהראב"ד מקודשת ע"ש. ולפי מ"ש להגיה שיעור מנה, וכה"ג גם להרמב"ן והרשב"א מקודשת וכמ"ש, וזה נ"ל ברור.

ובשו"ת ב"ח סי' קמ"ט כתב שם דאפילו לדעת הרמב"ן והרשב"א דס"ל בנותן שט"ח ידיה או משכון אינה מקודשת, היינו לענין כסף קידושין דלא סמכה דעתה כל זמן שהכסף קידושין ביד הבעל ולא הוי קידושין אפילו הקנה לה בגוף המשכון, אבל בשאר קניינים הוי כמו כסף, וזהו שאמרו בקידושין מנה אין כאן משכון אין כאן, דבכל ענין קאמר דלא מהני משכון, ואף על גב דבהאי עובדא דאמתא (שם) קאמר משכון אין כאן, צריך לפרש דוקא בדלא הקנה בגוף המשכון שהרי התם לאו בקידושין קאמר, מכל מקום הם מפרשים האי דמנה אין כאן משכון אין כאן בענין אחר, כך צריך לפרש לפי דעת הרמב"ן והרשב"א עכ"ל. והנה מ"ש לחלק בין קידושין למכר, המעיין בדבריהם יראה דמפרשי הרמב"ן והרשב"א האי דאמתא נמי על דרך שפירשו בקידושין ומשום דלא מיקרי כסף לקנות בו אשה או מכר עד שיצא הכסף מרשותו לרשות מוכר וכל זמן דאגיד גביה לא מהני, וגם מ"ש דאפילו הקנה לה בגוף המשכון כו', כבר כתבנו דאם הקנה לה בגוף המשכון חלק בגוף החפץ ודאי מהני, אף על גב שיכול לסלקה בדמים, אינו אלא משום צד תנאי.

ועיין שם בב"ח שהקשה מהא דאמרו בקידושין (טז, א) האי שטר היכי דמי אילימא דכתב שטרא אדמיה היינו כסף, וא"כ מוכח דנותן שט"ח ידיה הוי כסף ע"ש. וכבר הרגיש בזה הר"ן (ז, א בדפי הרי"ף) ובריטב"א (ד"ה אילימא) ותוס' רי"ד דף (י"ט) [ט"ז] (ע"א) ע"ש, הובא דבריהם בסימן ל"ט סק"ח ע"ש.

עוד שיטה להרב ר' יהוסף הלוי בהא דמנה אין כאן משכון אין כאן, ומשום דמשיכה אינו קונה אלא היכא שזוכה בגוף החפץ, אבל היכא שגוף החפץ אינו זוכה לא מהני משיכה למשכון אלא צריך קנין כסף, והא דבע"ח קונה משכון בשעת הלואה משום קנין כסף, ולאחר הלואה משום שהוא בגוביינא דב"ד, והוא בנ"י ריש פ"ק דמציעא (ב, א בדפי הרי"ף), ועיין מ"ש בסימן ע"ב סק"ב וסק"כ, ועיין בחידושי לאה"ע (אבני מילואים) סימן כ"ט (סק"י י"א):

8. תלמוד בבלי מסכת קידושין דף טז עמוד א

תנא; וקונה את עצמו בכסף ובשוה כסף, ובשטר. בשלמא כסף, דכתיב: מכסף מקנתו; שוה כסף נמי, ישיב גאולתו אמר רחמנא - לרבות שוה כסף ככסף; אלא האי שטר ה"ד? אילימא דכתב ליה שטרא אדמיה, היינו כסף!

9. חידושי הרשב"א מסכת קידושין דף טז עמוד א ד"ה אילימא

ומיהו אכתי ק"ל מאי קאמר היינו כסף דא"כ המקדש בכסף וכתב לה שטר עליו תהא מקודשת דשטרא דכתיב עליה היינו כסף, וי"ל דהשתא הוא דקאמרינן הכי משום דאכתי לא ידעינן דגופו קנוי ואינו אלא כחוב אבל למסקנא דאמר רבא ע"ע גופו קנוי אי כתב ליה שטרא אדמיה לא נפיק דכסף אין כאן שטר אין כאן, וצ"ע.

10. ר' חיים הלוי הלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק ח הלכה ז

דהרי בהקדשות הא מלבד דצריך להתחלל על הכסף, הרי עיקר חילולו דין קנין כסף ביה דהכסף קונה את ההקדש להתחלל עליו, וכדתנן בקידושין דף כ"ח [ע"ב] רשות הגבוה בכסף דהיינו קנין כסף, וכן בקידושין דף ה' [ע"ב] מה לכסף שכן פודין בו הקדש ומעשר שני דאירי ג"כ לענין קנין כסף... דהנה בפדיון מעשר שני איכא שני דברים, חדא עצם החילול מה שמתחלל קדושת המעשר שני על החולין, ועוד יש בזה דין קנין כסף, דמעשה זו גופה של חילול יסוד חלות דינה הוא מדין קנין כסף, שהחולין נעשין כסף קנין לעשית מעשה זו של חילול, וע"י דין קנין כסף הוא דמיקיימא וחלה מעשה זו של חילול, [ובהכי מתישבא קושית התוס' בב"ק דף ס"ח [ע"א] על הא דאמרינן התם דאין אדם יכול לחלל נטע רבעי שאינו ברשותו דמוכח מזה דדין פדיון מעשר שני ונטע רבעי הוא דבר התלוי בבעלים ואין אדם יכול לחלל מעשר שני ונטע רבעי של חברו שלא מדעתו, ומאי שנא מפטר חמור דיכול לפדות של חברו אף שלא מדעתו וכדמוכח בבכורות דף י"א, עיין שם בדברי התוס', ולפי דברינו ניחא, דבפטר חמור כיון דאין השה נתפס תחת הפטר חמור א"כ אין בפדיונו שום מעשה קנין, ורק הפקעת איסורא בעלמא, ועל כן אין זה שייך לבעלים, משא"כ בפדיון מעשר שני ונטע רבעי דדין חילולו דין קנין כסף ביה ע"כ הוי ככל מעשה קנין דעלמא דצריך דוקא דעת בעלים], ונמצא דנתינת הכסף של חולין תרתי בה, דין מעשה חילול, ודין מעשה קנין כסף לעשית החילול.

11. תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף נב עמוד ב

והאמר חזקיה: מעשר שני שאין בו שוה פרוטה, אומר: הוא וחומשו מחולל על מעות הראשונות. לפי שאי אפשר לו לאדם לצמצם מעותיו.

12. קובץ שיעורים חלק ב סימן כ

ג) דונתן הכסף איירי בחילול, ולפי"ז קשה בהא דאמר חזקיה מע"ש שאין בו שו"פ אומר הוא וחומשו מחולל על מעות הראשונים שא"א לאדם לצמצם מעותיו ואי נימא דא"א לחילול בלא דיני קנין מאי מהני הא דמעות הראשונות, הא מ"מ פחות משו"פ אינה עושה קנין ובודאי לענין קנין בהדיוט לא מהני הא דמעות הראשונות עכ"ד, והצעתי קושיא זו לפני כ"ק מו"ר חיים הלוי זצ"ל, והשיב לי בקצרה דאין ראייה מהקדש למע"ש, עכ"ל. והיינו דאפילו אם נאמר דלחילול הקדש צריך דיני קנין מ"מ במע"ש אינו כן, ונראה טעם דבריו לפי הנ"ל דבהקדש הקדושה היא בתולדה מהקנין והיכא שנתבטל הקנין בטלה הקדושה מאליה ובגגב והקדיש חייב בארבעה וחמשה כמו שמכרו להדיוט משו"ה צריך דיני קנין לחילול הקדש. אבל במע"ש אין הקדושה תלויה בקנין גבוה אפי' למ"ד מע"ש ממון גבוה, אלא אדרבה קנין גבוה במע"ש הוא מכח הקדושה ותרנגולת של מע"ש שמרדה לא פקעה קדושתה, וע"כ אין צריך לדיני קנין בחילול מע"ש. (ה) ולולא דברי מו"ר ז"ל היה אפשר לומר דגם בחילול הקדש אין צורך לדיני קנין, והא דילפינן דמעות קונות מקרא דונתן הכסף דאיירי בחילול היינו מדכתיב וקם לו וזה א"א בלא דיני קנין, דנהי דהקדושה מתחללת גם בלא קנין, אבל מאיזה טעם יהי' שלו אם לא מפני דיני קנין ומזה נלמוד דמעות קונות.